

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

INSATS MED KVALITET

– kvalitetssäkring av insatser som erbjuds unga

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

INSATS MED KVALITET

– kvalitetssäkring av insatser som erbjuds unga

Innehåll

1	Bakgrund	3
2	Ungas etablering	4
3	Stöd till lokalt utvecklingsarbete	6
4	Lokala erfarenheter	8
5	Kvalitetssäkring.....	14
6	Avslutning	16
7	Referenser.....	18
	Bilaga: Att kvalitetssäkra insatser	19

1 Bakgrund

Ungdomsstyrelsen fick i samband med regleringsbrevet för 2011 (Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2010) i uppdrag att *utveckla och sprida ett verktyg för uppföljning av lokala åtgärder för att stödja ungdomar som varken arbetar eller studerar*. Verktuget skulle baseras på en teoretisk modell som skulle tas fram inom regeringskansliet. Enligt uppdraget skulle Ungdomsstyrelsen utifrån denna därefter utveckla verktuget för uppföljning, sprida det för användning på lokal nivå samt med hjälp av verktuget identifiera möjliga utvecklingsområden. Av olika skäl blev den förstudie som skulle ligga till grund för verktuget inte riktigt vad som avsetts och någon modell har inte presenterats för Ungdomsstyrelsen. Myndigheten har därför inte haft möjlighet att fullgöra uppdraget enligt regleringsbrevets skrivning och i dialog med regeringskansliet justerades därför Ungdomsstyrelsens uppdrag.

Fokus för arbetet under 2011 har istället varit att belysa hur kommunerna kan bli mer effektiva i sitt arbete med kvalitetssäkring av de verksamheter som de erbjuder sina invånare. Det är skillnad på att erbjuda insatser som man tror är bra och att erbjuda insatser som man har goda skäl att anta är effektiva. Detta har inte bara stor betydelse för kommunen i strikt ekonomiska termer utan även för de unga som omfattas av insatserna. Att kommunen erbjuder verksamheter som är effektiva, som ökar möjligheterna att gå vidare till en långsiktig och utvecklande sysselsättning är därför centralt. Därför har Ungdomsstyrelsen valt att fokusera på just kvalitetssäkring av insatser som erbjuds unga som varken arbetar eller studerar.

Denna rapport innehåller en genomgång av vad Ungdomsstyrelsen har gjort på området under året, ett resonemang kring kvalitetssäkring av projekt och insatser samt några utvecklingsområden. I en bilaga tar vi kort upp några aspekter som kan vara viktiga att tänka på vid kvalitetssäkring av lokala verksamheter.

2 Ungas etablering

Etableringsåldern, den ålder när tre fjärdedelar av en årskull är etablerad på den reguljära arbetsmarknaden, låg 2011 på 27 år (Ungdomsstyrelsen 2011b). Från slutet av åttiotalet till slutet av nittioalet ökade etableringsåldern från 20 år till 29 år, men har sedan dess alltså sjunkit något.

Att inte befinna sig på arbetsmarknaden behöver naturligtvis inte vara ett problem i sig men den relativt höga etableringsåldern försenar ungas möjligheter till en varaktig och stabil inkomst och allt vad det för med sig. I regel innebär det svårighet att etablera sig på bostadsmarknaden som i sin tur begränsar möjligheterna till familjebildning (Ungdomsstyrelsen 2011a). Att vara utan en stabil inkomst inverkar också på möjligheterna att göra sådant som andra (med inkomst) kan göra. Dessutom kan en situation där man är utan arbete inverka negativt på hälsan då de begränsade sociala sammanhang det medför påverkar känslan av samhörighet (Ungdomsstyrelsen 2007).

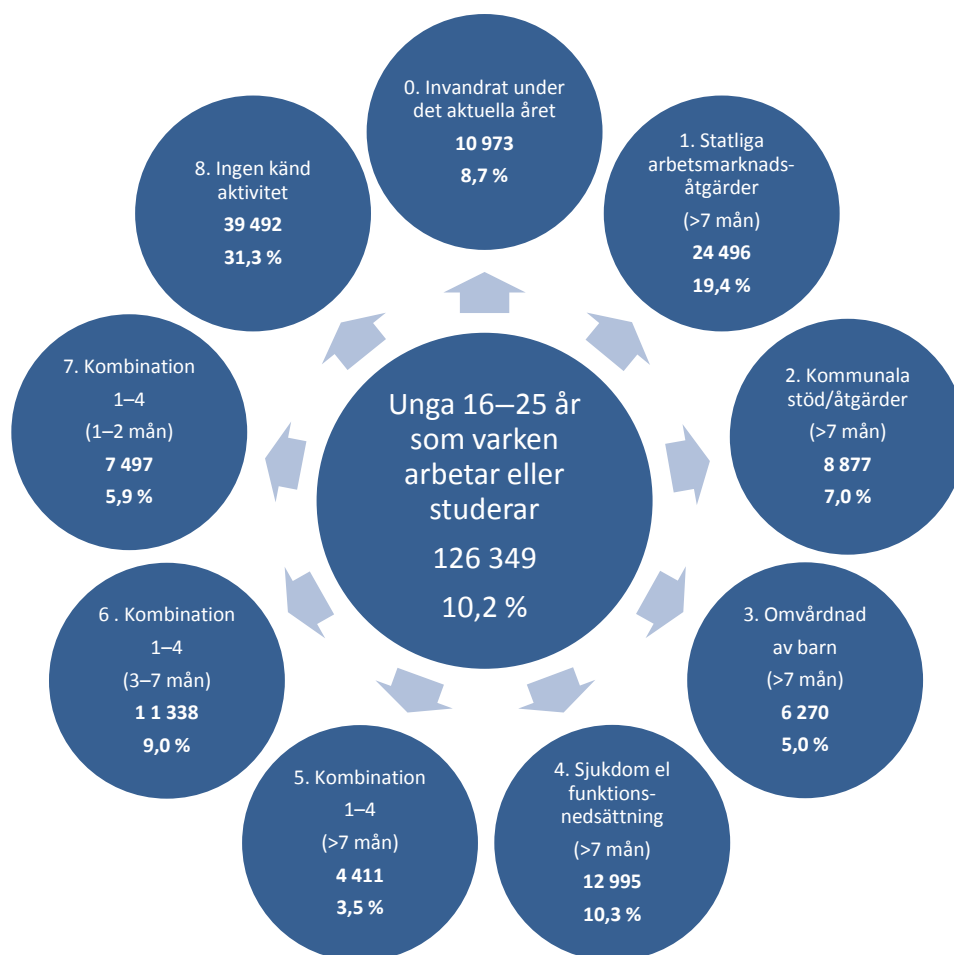
Temagruppen unga i arbetslivet presenterade 2011 en modell för att beräkna antalet unga i gruppen som varken arbetar, studerar eller har någon annan känd sysselsättning (Temagruppen unga i arbetslivet 2011). Genom att samköra olika nationella register har en grupp identifierats. Nämligen de som inte har:

- tagit emot studiemedel (lån eller bidrag)
- varit registrerade på någon utbildning enligt registret för studiedeltagande
- deltagit i SFI 60 timmar eller mer
- arbetspendlat till Norge eller Danmark (enligt registret för Den gränsregionala statistiken)
- haft sammanlagda inkomster som överstiger ett prisbasbelopp (inkomster från förvärvskälla, aktiv näringsverksamhet, värnpliktsersättning, dagpenning från repetitionsövning, utbildning eller civilförsvar).

En del av dem som ingår i gruppen unga som varken arbetar eller studerar har ändå en känd sysselsättning som går att identifiera genom olika register.

Denna kända sysselsättning kan kategoriseras enligt följande (figur 1). Unga som:

- har flytt eller invandrat till Sverige under det aktuella året och därmed kan antas ha haft begränsade möjligheter att etablera sig
- befinner sig i statliga arbetsmarknadsåtgärder
- omfattas av kommunala stöd eller åtgärder
- har omvårdnad av barn
- har någon sjukdom eller funktionsnedsättning som omöjliggör reguljär sysselsättning.

Figur 1. Antal och andel unga i åldern 16–25 år som varken arbetar eller studerar enligt offentliga register 2009.

Källa: Temagruppen unga i arbetslivet.

Gruppen unga som varken arbetar eller studerar utgjorde 10,2 procent av befolkningen 2009 och omfattade 126 300 individer. På grund av eftersläpning i den nationella statistiken på omkring två år för flera av de variabler modellen bygger på är det i skrivande stund inte möjligt att presentera senare siffror än för 2009.¹ Antalet unga i åldern 16–19 år, och som åldersmässigt omfattas av det kommunala informationsansvaret, var 21 200 individer 2009.

Tabell 1. Andel unga som varken arbetar eller studerar. 1997, 1998 samt 2006–2009. Procent

Ålder	1997	1998	2006	2007	2008	2009
16–25 år	11,4	9,7	8,2	7,3	8,4	10,2
16–19 år	3,8	3,9	3,6	2,7	3,9	4,1
20–25 år	15,9	13,4	11,7	10,7	11,9	14,6

Källa: Temagruppen unga i arbetslivet. I spåren av den ekonomiska krisen (2011).

Även i tider av ekonomisk tillväxt är gruppen unga som enligt befintliga register varken arbetar eller studerar stor. Därför är utvecklingen av effektiva insatser en fråga som inte bara är aktuell i ekonomiskt svåra tider.

¹ Uppgifter för 2010 planeras att finnas tillgängliga i maj 2012.

3 Stöd till lokalt utvecklingsarbete

En viktig del av Ungdomsstyrelsens uppdrag är att verka för att kommunerna utvecklar en kunskapsbaserad ungdomspolitik och stödja denna utveckling. När det stod klart att det inte fanns någon modell att sprida och implementera gjordes bedömningen att det var lämpligt att se hur olika projekt som beviljats stöd idag arbetar med unga som varken arbetar eller studerar.

Ungdomsstyrelsen fördelar årligen ekonomiskt stöd till kommunerna för att stärka utvecklingen av deras lokala ungdomspolitik. I augusti 2011 erbjöd myndigheten kommunerna att enskilt eller gemensamt söka ett bidrag om maximalt 100 000 kronor för att utveckla sin uppföljning av de insatser som erbjuds unga som varken arbetar eller studerar. Utlysningen gjordes framför allt via Ungdomsstyrelsens webbplats, myndighetens elektroniska nyhetsbrev och Facebook, men även genom riktade utskick till ett sjuttiotal kommuner som tidigare sökt medel från Ungdomsstyrelsen för att utveckla verksamheter för unga som varken arbetar eller studerar, eller på annat sätt uppmärksammats för sitt arbete med att utveckla verksamheter för målgruppen.

När utlysningen avslutades 30 september 2011 hade sammanlagt tio ansökningar inkommit. Av dem beviljades fem projekt stöd i totalt sex kommuner. En kommun drog dock sedan tillbaka sin ansökan och därmed fanns fem kommuner kvar med tillsammans fyra projekt. Dessa kommuner är Karlstads kommun, Stockholms stad, Trelleborgs kommun samt Katrineholms och Vingåkers kommuner som sökte medel till ett gemensamt projekt.

Trelleborgs kommun ska möjliggöra en överskådlig insamling av uppgifter om deltagarnas upplevelse av insatsen samt sysselsättningsstatus efter avslutad insats.

Karlstads kommun ska kartlägga kommunens befintliga uppföljningssystem samt utveckla samverkansrutinerna över förvaltningsgränserna.

Stockholms stad ska utveckla en modell för kvalitativa jämförande utvärderingar och jämförande analyser som kan användas på samtliga ordinarie ungdomsinsatser och projekt.

Katrineholms och Vingåkers kommuner sökte stöd genom Viadidakt (som är deras gemensamma förvaltning för vuxenutbildning, integration och arbetsmarknad) för att utveckla sina befintliga enkäter så att de även omfattar personalens och beställarens uppfattning av verksamheterna och hur man arbetar för att uppnå uppsatta mål.

De kommuner som beviljats stöd bjöds in till en gemensam träff i början av december 2011 för att presentera och diskutera aktuella projekt. I december 2012 ska kommunerna slutrapportera sina projekt till Ungdomsstyrelsen med en redogörelse av det lokala utvecklingsarbetet samt en ekonomisk redovisning av hur stödet använts. De lokala utvecklingsprojekten antas dock fortsätta även efter denna avrapportering.

Förutom det initiala stödet har Ungdomsstyrelsen fördelat ytterligare medel till tre av de fem kommunerna.

Stockholms stad kommer att anordna en spridningskonferens där alla inblandade i informationsansvaret i kommunen samt i angränsande kommuner, lokala nätverk från Stockholms stadsdelar, skolor, fritidsgårdar, fältarbetare, föreningar, polis, psykiatri, socialtjänst med flera bjuds in. Utöver detta kommer Stockholms stad att dokumentera det egna utvecklingsarbetet. Tanken är att tydliggöra informationsansvaret genom att uppmärksamma arbetet med stadens utvärderingsverktyg samt visa på goda exempel.

Karlstads kommun kommer att arrangera en konferens som tar sin utgångspunkt i det arbete som skett under året i de kommuner som fått medel från Ungdomsstyrelsen för att utveckla uppföljnings- och kvalitetssäkringsarbetet.

Trelleborgs kommun har beviljats medel för att dokumentera erfarenheter av att arbeta med kvalitetssäkring av insatser och verksamheter i Karlstads kommun, Katrineholms och Vingåkers kommuner samt Stockholms stad. Trelleborgs kommun ska i december 2012 lämna en redogörelse för dokumentationsarbetet samt en ekonomisk redovisning av hur stödet använts.

4 Lokala erfarenheter

I samband med beviljande av stödet ombads de fyra projekten att reflektera kring ett antal frågor. I detta avsnitt följer en sammanställning av svaren. Ungdomsstyrelsen gör inga värderingar av innehållet utan återger enbart vad som förmedlats till myndigheten.

Vilka insatser och verksamheter som syftar till varaktig sysselsättning i form av utbildning, arbete eller praktik erbjuder kommunen?

Det finns en uppsjö av verksamheter som riktas till olika grupper i de fem kommunerna och utrymmet i denna rapport medger inte att vi återger alla de verksamheter som omnämns. Kommunerna har inte heller ombetts att ge en heltäckande beskrivning av de verksamheter som finns i hemkommunen.

Det framstår som att flertalet verksamheter – som kan vara projekt eller ordinarie verksamhet – vänder sig till unga från 18 år men i något fall till unga från 16 år. En vanligt förekommande övre gräns för de verksamheter som är aktuella här är 24 år, men en del erbjuds även till äldre. Man arbetar i regel med flera ”angreppssätt” där de unga som upplevs stå allra längst från arbete eller studier får arbeta med att stärka den egna självbilden.

Inte sällan har den unge en rad misslyckanden bakom sig och vägen till den reguljära arbets- eller studiemarknaden kan kännas oöverstiglig. Då är motiverande samtal tillsammans med andra stödinsatser aktuella. Motiverande samtal innebär att den unge och personal träffas och i samtalet strävar efter att finna en lämplig aktivitet och uppmuntra till denna. Möten sker så ofta som den unge har behov av det. Ofta behövs ett par inledande samtal för att ta reda på vad den unge ”har med sig” och vad denne själv vill göra framöver. Är det praktik eller återgång till skolan under nästföljande termin eller något annat som är aktuellt. Målet är att skapa en heltidssysselsättning men ibland är det inte ett realistiskt alternativ från början. De unga som anses stå något närmare arbetsmarknaden eller studier erbjuds sommarjobb, men även liknande insatser under andra delar av året.

I Trelleborgs kommun erbjuds unga upp till och med 24 år bland annat att delta i ESF-projektet *Ung framtid*, med utgångspunkt i att projektet ska vara så likt en arbetsplats som möjligt, *Link Trbg* som arbetar med idéförverkligande och socialt entreprenörskap, studie- och yrkesvägledning samt praktik. Dessutom erbjuds unga volontärtjänst inom EU via programmet Ung och aktiv i Europa.

I Stockholms stad finns *ungdomsanställningar* för unga mellan 16 och 29 år som under längre tid fått försörjningsstöd, har en dokumenterad funktionsnedsättning eller är nyanlända flyktingar eller invandrare samt för vissa ungdomar inom det kommunala informationsansvaret. De unga som erbjuds ungdomsanställning gör först praktik i sex veckor. I de flesta fall övergår praktiken i en sex månaders visstidsanställning i kommunen. Syftet med anställningen är att ge den unge erfarenheter och referenser och därmed öka chansen att få ett nytt långsiktigt arbete eller bli intresserad av att yrkesutbilda sig. Förutom praktikplats och senare anställning får deltagarna information om hur facket och a-kassan fungerar samt studie- och yrkesvägledning.

I syfte att erbjuda lämpliga insatser samarbetar Karlstads kommuns arbetsmarknadsenhet och ansvarig enhet för kommunens informationsansvar med vuxenutbildningen och samordningsförbundet men även med andra externa aktörer som arbetsförmedlingen, regionförbundet, föreningen Communicare och Folkuniversitetet.

Arbetsförmedlingarna i Katrineholms och Vingåkers kommuner står i startgropen för ett ESF-projekt som ska riktas till unga med funktionsnedsättning. Projektet riktar sig till unga personer mellan 16 och 29 år med funktionsnedsättning och som har nedsatt arbetsförmåga. Unga med funktionsnedsättning har särskilda svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Gruppen har behov av extra stöd och samverkan mellan myndigheter och kommunala verksamheter för att få samma möjligheter som andra unga till en egen försörjning. Projektet har som ambition att rusta deltagarna genom arbetsprövning ute på arbetsplatser för att komma närmare en egen försörjning.

Vilka rutiner för att samordna insatser i syfte att följa upp och kvalitetssäkra verksamheter har kommunen idag?

Hur arbetar man idag med verksamhetsuppföljning i de aktuella kommunerna? Det visar sig att det ser lite olika ut. Trelleborgs kommun dokumenterar månad för månad hur många och vilka unga som berörs av kommunens insatser. Det politiska målet, enligt beslut i arbetsmarknadsnämnden, är att samma dag som det kommer till Navigatorcentrum i Trelleborgs kännedom att någon hoppat av sina gymnasiestudier ska denne kontaktas. Kommunen försöker att säkra rutinerna genom samverkan med skolan så att inga avhopp sker utan att navigatorcentrum får kännedom om det, i förväg eller senast samma dag. Vidare följer de upp hur många de lyckas etablera i insatser samt varaktigheten i dem. Ett uttalat mål är tre eller sex månader. Därefter sker en personlig uppföljning för att fastställa om någon utveckling ägt rum.

I Trelleborgs kommun används flera olika verktyg för att följa utvecklingen av verksamheterna och deltagarna. En extern utvärderare följer den lokala verksamheten medan alla unga som passerar verksamheten omfattas av en intern uppföljning i kommunen genom intervjuer och i en del fall fokusgrupper. Kommunen erbjuder också unga ett så kallat KASAM-test² för att följa deras personliga utveckling över tid.

Det är svårt att säkerställa att kommunen erbjuder insatser som möter behoven hos deltagarna, menar Jonas Lovén vid Navigatorcentrum i Trelleborg. För tillfället arbetar de också med att utveckla ett system där ett av syftena just är att förbättra och effektivisera rutiner och metoder. Jonas Lovén efterlyser också ett bättre samarbete med skolan och en tydligare ansvarsfördelning, vilket skulle underlätta övergången mellan skolan och kommunens särskilda insatser.

I ett treårigt projekt, finansierat av Samordningsförbundet i Sörmland har Katrineholms och Vingåkers kommuner koordinatörer med uppgift att hitta modeller och strukturer för samverkan samt att samordna åtgärderna för enskilda unga. De har också bildat ett samverkansteam där berörda verksamheter som till exempel arbetsförmedlingen, landstinget, Communicare och kommunen är representerade. Projektet utvärderas av ett externt företag. Kvalitetssäkringsarbetet i den ordinarie verksamheten som riktar sig till unga mellan 16 och 26 år bygger på att deltagarna besvarar enkäter vid inskrivning i verksamheten, vid utskrivning samt efter sex månader. Lena Marie Bärlin vid Viadidakt, Katrineholms och Vingåkers kommuners gemensamma förvaltning för vuxenutbildning, integration och arbetsmarknad, berättar att verksamheten även har utvärderats av en extern utvärderare som bland annat gjort kvalitativa intervjuer med såväl deltagare som beställare.

---

² KASAM (Känsla av sammanhang) består av ett antal variabler för att mäta individens förmåga att hantera stress och utmaningar och omfattar tre delkomponenter: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

I Karlstads kommun finns det idag ingen kommunövergripande samordning för gruppen 18–29-åringar. Varje enskild förvaltning har sitt eget strategiska mål och ansvar för uppföljning och kvalitetssäkring. Utvärdering görs idag på olika sätt, eller inte alls, menar Cecilia Cekestrand, ledare för projekt Horisont i Karlstad. Det finns ingen övergripande metod för uppföljning. Dock har Karlstads kommun inom ramen för informationsansvaret tagit initiativ till att ha gemensamma träffar för personal i kommunen och externa samarbetspartner som arbetar med gruppen 18–29 år. Syftet är att utbyta erfarenheter och kartlägga verksamheterna för att få bättre kännedom om vilka behov som finns i målgruppen.

Inom ramen för Jobbtorg Stockholm samordnas alla insatser i Stockholms stad inom Arbetsmarknadsförvaltningen. Jobbtorg Stockholm är den gemensamma ingången till kommunens olika arbetsmarknadsinsatser. Verksamheten har tydligt jobbfokus och har inga andra uppdrag än att hjälpa enskilda att börja arbeta eller studera och därmed även minska stadens kostnader för försörjningsstöd.

På varje jobbtorg finns en gruppleddare och centralt finns en funktion som samordnar alla gruppleddare och projektledare för ungdomsprojekt. Samordnaren kallar samman gruppleddarna en gång i månaden i syfte att skapa överblick. Alla ska känna till varandra och känna ett gemensamt ansvar för att unga får rätt stöd, ”bygga kedjor” av insatser för dem som behöver, och inte lämna över utan att först ha medverkat till ett konstruktivt nästa steg.

Stockholm har idag ett system för resultatuppföljning som används i ordinarie insatser och projekt. Systemet heter FLAI och följer in- och utflöde i verksamheterna. Deltagarnas bakgrund som tidigare studier, arbetslivserfarenhet och annan relevant information dokumenteras tillsammans med aktiviteter och insatser samt orsak till utskrivning eller avslut. Tack vare FLAI går det att få fram jämförande data om de olika verksamheterna. Däremot säger man sig sakna bra verktyg för att genomföra en kvalitativ uppföljning. I Stockholm följs två projekt, ESF-projekten *Filur* och *Merit*, av utvärderare och forskare.

Vilka svårigheter eller begränsningar har kommunen mött i arbetet med att följa upp och kvalitetssäkra insatser och verksamheter?

I Katrineholms och Vingåkers kommuner upplever projekten att det är svårt att få kontakt med deltagarna efter att de har lämnat verksamheten. Att bli effektivare i detta arbete är nödvändigt för att få en långsiktig värdering av effekten av verksamheten, menar Lena Marie Bärlin. En annan begränsande faktor är sekretessen mellan olika instanser, myndigheter och verksamheter.

Svårigheterna i Trelleborgs kommun ligger, enligt Emma Dahlström vid Navigatorcentrum, inte i att erbjuda flera insatser utan i att motivera unga att delta. Sedan den nya gymnasierformen infördes 2011 har unga i Trelleborg, i synnerhet unga i åldern 16–18 år och som inte har rätt till försörjningsstöd, upplevt sig sakna ekonomiska motivationer för att delta i aktiviteter. Dessa unga är berättigade att delta i arbetsförmedlingens insatser inom ramen för jobbgarantin för unga, men inte berättigade till någon ekonomisk ersättning. Enligt jobbgarantin utgår ersättning endast till de som fyllt 18 år. Upp till 18 år har målsmannen försörjningsansvar. Ett sätt skulle vara att medel, motsvarande kommunens skolpeng för unga i skolan, skulle följa med ”avhoppare” in i den verksamhet som har till uppgift att erbjuda andra insatser, menar Jonas Lovén.

I Trelleborg efterlyser man också skarpare instrument för att kunna mäta och jämföra utfall i verksamheterna. Navigatorcentrum vill att den berörda gruppen och dess behov lyfts fram i ljuset för att skapa ett tryck på berörda instanser att ta ansvar. Jonas Lovén vill inte ha temporära lokala lösningar som inte håller långsiktigt. Istället efterlyser de en nationell lösning med gemensamma riktlinjer. Till exempel anser de att alla arbetssökande 16–18-åringar borde skrivas in på arbetsförmedlingen för att ge ett bättre underlag till statistiken, men det är svårt att genomföra utan nationellt stöd. Den lokala arbetsförmedlingen ställer sig heller inte helt positiva till inskrivning av 16–18-åringar då arbetsförmedlingen, enligt dem själva, inte har något att erbjuda och anser att denna grupp ska studera, säger Jonas Lovén.

I Stockholm görs, trots alla utvärderingar, inga jämförande analyser av olika insatser, säger Åsa Helsing. De ser dock ett stort behov av att jämföra jobbtorgens ordinarie insatser med kommunens temporära projekt. Dels för att jämföra utfall, dels för att jämföra deltagarnas erfarenheter. När en uppföljning ska göras och *hur* resultaten ska göras jämförbara är centrala men svåra frågor. Vidare, menar Åsa Helsing, kan det vara svårt att nå samstämmighet i vad som ska anses vara ett bra resultat. För de unga som går på försörjningsstöd är naturligtvis självförsörjning det bästa resultatet, men för unga som står mycket långt från detta mål måste tydliga delmål upprättas. En annan svårighet är att få kontakt med de unga som inte fullföljer insatsen, de som aldrig tar del av en avslutande utvärdering. Inte minst denna grupps erfarenheter och synpunkter är värdefulla. Åsa Helsing menar att svårigheterna inte är att hitta eller skapa en lämplig insats utan att förstå exakt vad som gör en insats lämplig. Vad är det som gör den bra?

Svårigheten med att kvalitetssäkra arbetet kring målgruppen är att det i Karlstads kommun inte finns ett gemensamt verktyg för mätning av resultat i kommunen. Verksamheterna mäter var och en för sig de olika mål de fått i uppdrag att genomföra från respektive nämnds mål och kvalitetssäkring. Detta gör en övergripande kvalitetssäkring svår, menar Lisa Larsson på Jobbcenter i Karlstad. Kommunen är stor och den aktuella målgruppen likaså. Det är viktigt att hitta ett gemensamt sätt att kartlägga gruppens behov. Arbetet försvåras också av de regelverk som finns för kommunen och arbetsförmedlingen och som berör unga och unga vuxna. Till exempel upplevs reglerna som rör sekretess mellan statliga och kommunala aktörer som särskilt besvärliga. Karlstads kommun erbjuder till exempel möjlighet att läsa in saknade gymnasiebetyg och samtidigt få kommunalt försörjningsstöd, vilket inte är möjligt om man har aktivitetsstöd från försäkringskassan via arbetsförmedlingen. Detta innebär problem för dem som får sin försörjning från både den kommunala socialförvaltningen och arbetsförmedlingen, berättar Cecilia Cekestrand.

Vilka förändringar anser kommunen bör komma till stånd för att det lokala uppföljningsarbetet ska fungera bättre?

Karlstads kommun kommer att fortsätta med de samverkansmöten mellan berörda aktörer som nyligen inletts. Men frågan måste också lyftas upp på nationell nivå för att hitta gemensamma strategiska mål för uppföljning av målgruppen. Det är viktigt att man tar ett gemensamt grepp och se den socioekonomiska vinsten med att unga inte "faller mellan stolarna", menar Cecilia Cekestrand. Det är också viktigt att arbetsförmedlingens riktlinjer för arbetet med unga ses över. Kommunen behöver ta ett helhetsgrepp om de olika förvaltningarnas mål och hitta verktyg för att samordna insatserna så att de enskilda unga möts av en gemensam och samordnad plan. Det behövs ett tätare samarbete mellan den enhet på kommunen som har informationsansvaret och arbetsmarknadsenheten, eventuellt borde de placeras under samma nämnd. Bäst vore om förvaltningarnas uppdrag möts utan att det uppstår glapp för den enskilde. Lisa Larsson menar att Karlstads kommun har goda erfarenheter sedan tidigare med samverkan mellan arbetsförmedlingen och kommunen när det gäller unga vuxna som sökt försörjningsstöd. En gemensam planering förkortade tiden som arbetssökande och den unge gick inte i lika stor utsträckning till jobbgarantin för unga som tidigare, utan gick snabbare till arbete eller studier.

Emma Dahlström på Navigatorcentrum i Trelleborg menar att unga som varken arbetar eller studerar generellt har negativa upplevelser från skolan. De behöver ofta även andra aktiviteter. Därför bör det kommunala informationsansvaret inte placeras på bildningsförvaltningen. Samverkan mellan bildningsförvaltningen i Trelleborgs kommun och övriga berörda aktörer är däremot av stor vikt och ett gemensamt ansvar för hela kommunen. Emma Dahlström vill att nationella tillsynsmyndigheter ska agera och kvalitetsgranska lokala förhållanden.

Lagen om det kommunala informationsansvaret anses uddlös och lämnar för mycket åt olika kommuners godtycke. Gruppen unga existerar inte förrän kommunen aktivt väljer att leta upp dem, menar Jonas Lovén. Lagen behöver få tydligare nationella direktiv som framhåller standardiserade kategorier för att mäta resultat. På så vis kan kommunal, regional och nationell statistik tas fram. Eftersläpningen av statistik som är nödvändig för att fullfölja det kommunala informationsansvaret är ett problem. Kommuner måste redan i ett tidigt skede se till att alla unga får rätt insats och inte vänta tills de uppnått en viss ålder och att ansvaret därmed förläggas på en viss förvaltning, säger Jonas Lovén.

Personalen på Viadidakt i Katrineholms och Vingåkers kommuner efterlyser en gemensam databas där de kan följa ungas väg genom de olika verksamheterna. Ett sådant verktyg skulle även underlätta tillsynen av kommunens informationsansvar. Genom att knappa in individens personnummer skulle det vara möjligt att få information om de unga som finns inom socialtjänsten, arbetsförmedlingen eller i andra verksamheter i kommunen. Att ta hänsyn till sekretessen och ungas integritet skulle dock bli en utmaning och något som kräver bra rutiner. Ett optimalt verktyg skulle vara ett webbverktyg som går att koppla till det ordinarie dokumentationsverktyget, betonar Lena Marie Bärlin, och menar att det skulle vara smidigt att både kunna dokumentera och administrera utvärdering och kvalitetssäkring med samma verktyg.

Åsa Helsing från Jobbtorg Stockholm ser inte lagen om det kommunala informationsansvaret som problematisk. Däremot menar hon att det behövs någon form av vägledning, till exempel allmänna råd, som förtydligar lagens intentioner och visar hur man kan organisera det lokala arbetet. Ett stort problem är de dåliga möjligheterna att ge ekonomisk ersättning till unga som deltar i insatser. De går inte i skolan, de deltar inte i någon av arbetsförmedlingens åtgärder och de har inte försörjningsstöd. Ofta handlar det om unga med lite eller inget ekonomiskt stöd hemifrån. Hur man ska kunna planera längre insatser som praktik när man inte kan ge ekonomiskt stöd i någon form, inte ens ett busskort, är en utmaning säger Åsa Helsing. En möjlighet är att göra en planering inom ramen för det individuella introduktionsprogrammet eller yrkesintroduktion. Då skapas en möjlighet att erbjuda en planering som ger studiehjälp, matersättning och busskort, men för många unga är detta inget reellt alternativ då de ser det som att vara tillbaka i gymnasieskolan, något de absolut inte vill.

Det är lättare att både nå och arbeta med unga om de inte skrivs ut ur skolan över huvudtaget. Men det är också viktigt att hitta ett sätt att komma åt de skolor som aldrig skriver ut eleverna, trots att de inte befinner sig i skolan. En elev som inte skrivs ut fortsätter att generera skolpeng. Det är en fråga som måste drivas på nationell nivå, menar Åsa Helsing från Jobbtorg Stockholm.

De olika förvaltningarna inom Stockholms stad omfattas av olika sekretessregler, vilket försvårar informationsutbytet. Ansvaret kräver samarbete mellan olika myndigheter och förvaltningar och då måste det finnas bättre möjligheter att kunna samköra register. Kommungränserna är väldigt otydliga i Stockholm och uppföljningsarbetet skulle underlättas genom ett länsövergripande register, istället för ett kommunalt som idag, menar Åsa Helsing.

Mer information:

Horisont, Karlstad kommun

<http://www.samspelet.se/horisont/>

Jobbtorg Stockholm, Stockholms stad

<http://www.stockholm.se/Arbete/Jobbtorg-Stockholm/>

Navigatorcentrum, Trelleborgs kommun

<http://www.navigatorcentrumtrelleborg.se/>

Viadidakt, Katrineholms och Vingåkers kommuner

<http://www.viadidakt.se>

5 Kvalitetssäkring

Varför är det viktigt att samhället har ett organiserat stöd för unga som inte befinner sig i någon varaktig sysselsättning? För individen kan vikten av att befinna sig i sammanhang där man utmanas, stimuleras och uppskattas inte nog värderas. En stadigvarande inkomstkälla är som tidigare nämnts för många också nödvändig för boende och annan konsumtion. Men även för samhället i övrigt finns det anledning att minska gruppens storlek och istället kunna göra satsningar på allmän samhällsservice.

Genom att följa upp och utvärdera kan man ta tillvara det som varit bra och undvika det som varit dåligt. Verksamheterna är i regel skattefinansierade och att de är effektiva är därför centralt. Att sådan verksamhet följs upp och utvärderas är dessutom ett viktigt inslag i en demokrati (Hemström & Martinsson 2002). Det handlar både om att kunna bedöma hur politikerna och den offentliga verksamheten sköter sina uppdrag och om att beslutsfattare ska ha bra underlag när de bedömer en verksamhets kvalitet. Ska man gasa eller bromsa?

Inte sällan lyfts insatser fram som framgångsrika om deltagarna uttryckt sig positivt om innehållet. Om den primära målsättningen med en insats är att deltagarna ska tycka att den är trevlig, då är det givetvis ett bra utfall, men sådana skrivningar finns sällan i de budgetdokument som diskuteras i kommunens olika beredningsinstanser. Det väsentliga bör istället vara om insatsen är *effektiv eller inte*. Att deltagarna är positiva är önskvärt men inte nödvändigt för att insatsen ska vara effektiv.

Ungefär en miljon människor, motsvarande 20 procent av den arbetsföra befolkningen, försörjs via det offentliga transfereringssystemet (sjuk- och aktivitetsersättning, föräldraförsäkring och andra ekonomiska bidrag). Om utgifterna i form av transfereringar ökar samtidigt som samhällets intäkter i form av skatter minskar blir det ett mindre utrymme kvar för satsningar på samhällsservice som barnomsorg, skola, sjukvård och äldreomsorg. Detta perspektiv kan användas på såväl kommunal och regional som på statlig nivå (Temagruppen unga i arbetslivet 2010).

Temagruppen unga i arbetslivet publicerade 2010 rapporten *Unga som är utanför arbetsmarknaden* som belyser de samhällsekonomiska konsekvenserna av ungas utanförskap. Det kanske mest uppenbara är det intäktsbortfall som samhället får till följd av att individer inte betalar kommunalskatt, landstingsskatt eller statlig skatt. Med minskad inkomst följer sannolikt minskad konsumtion av varor och tjänster och statens momsintäkter minskar därmed också. Till detta kommer kostnader som uppstår i form av olika samhälleliga insatser som görs kring individerna som utredningar inom socialtjänsten, läkarbesök till följd av sviktande hälsa etcetera. I temagruppens rapport görs beräkningar som utgår från individer som också lever ett utsatt liv med ökad alkohol- och drogkonsumtion, psykisk ohälsa, kriminalitet och svartarbete. Att det finns en ökad risk för missbruk, psykisk ohälsa och kriminalitet bland unga utanför har bland annat lyfts fram av utredningen *Unga utanför* (SOU 2003:92). Men oavsett hur allvarlig livssituationen är för denna grupp tickar ”utanförskapets prislapp” ofta på år efter år (Temagruppen unga i arbetslivet 2010).

Ungdomsstyrelsen beskrev i rapporten *Vägarna in* (2009b) hur kommuner som tecknat lokalt utvecklingsavtal med staten arbetar med unga mellan 16 och 24 år som varken studerar eller arbetar. Slutsatsen i rapporten är att det behövs en mer *systematisk uppföljning* av denna grupp unga än vad som nu sker. Det räcker alltså inte att kräva att kommunerna ska hålla sig informerade.

En systematisk uppföljning kan göras på mer än en nivå. Ungdomsstyrelsens rapport beskriver kommunernas möjligheter att ha koll på hur gruppen unga som inte arbetar eller studerar utvecklas. Bli denna grupp större eller mindre över tid? Oavsett vilket är det centralt att följa hur de verksamheter som erbjuds är anpassade för uppgiften. Man behöver förstå *vad* det är som påverkar denna utveckling. Är det något i själva insatsen eller är det faktorer utanför och är det oberoende av innehållet eller inriktningen på verksamheten? Eller är det en kombination? Det går inte att isolera alla faktorer som samverkar men med en välgrundad utvärdering kan kommunen sannolikt ringa in var satsningar bäst gör nytta. Ska kommunen göra mer av samma eller behöver insatsen utvecklas eller kanske rent av avvecklas. En insats som är ineffektiv bör förändras.

I Ungdomsstyrelsens analys av metoder för att bryta ungas utanförskap som används i Danmark, Nederländerna och England lyfts ett antal förslag för att stärka det lokala arbetet med unga som varken arbetar eller studerar (Ungdomsstyrelsen 2009a). Bland annat föreslog Ungdomsstyrelsen att regeringen borde överväga möjligheterna att utöka det kommunala informationsansvaret till att omfatta alla unga upp till 25 år. Ungdomsstyrelsen föreslog också att regeringen skapar ett nationellt kunskapscentrum för att identifiera, följa upp och sprida lämpliga individuella åtgärder, utöver gymnasieutbildning, för unga inom ramen för det kommunala informationsansvaret.

6 Avslutning

Att samhället ska göra insatser för att stödja unga som hamnat utanför såväl studier som arbetsmarknad utan synlig förklaring är de flesta sannolikt överens om. Men *vad* man ska göra, vad ger *bäst effekt* per investerad krona?

Ett samordnat system för uppföljning och utvärdering kan vara en god investering av flera skäl. Det skapar förutsättningar för att ”hålla koll” på *vilka* verksamheter som kommunen erbjuder, deras innehåll och inriktning, in- och utflöde av deltagare, vilka unga som befinner sig i de olika verksamheterna samt deras bakgrund och deltagarnivå (hur mycket tid unga deltar i verksamheten). Men ett samordnat system kan även omfatta personalens bakgrund, arbetssätt och personalkostnader. Dessa faktorer är sedan centrala för att mäta effekt i form av utfall i förhållande till kostnad.

Ett flertal rapporter har på olika sätt beskrivit ungdomsgruppens utveckling och kommunernas arbete med informationsansvaret. Att göra utvärderingar får inte vara ett självändamål utan det måste vara vägledande för det fortsatta arbetet. I den mån lokala offentligt finansierade insatser utvärderas är det sällan som utfallet påverkar huruvida insatsen fortsätter i oförändrad form, utvecklas eller avvecklas.³ Beslutsfattare och tjänstemän i kommunerna måste ta ett större ansvar för att de insatser som erbjuds unga är effektiva. Politikerna bör uppmärksamma vilka effekter kommunen får av sina investerade medel och agera därefter. En kommun är skyldig att erbjuda vad som på goda grunder kan antas vara det bästa för varje enskild individ. På nationell nivå har såväl Riksrevisionen (2010) som Forslund och Vikström (2011) vid Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering betonat vikten av att arbetsmarknadspolitiken i större utsträckning bygger på evidensbaserad kunskap om insatsernas effekter.

Även Skolverket har betonat vikten av att i sitt kvalitetssäkringsarbete göra seriösa utvärderingar av de insatser kommunen tillhandahåller och anser att det är tämligen ovanligt att kommunerna utvärderar sin egen verksamhet (Skolverket 2011). Det är kommunerna som avgör hur arbetet organiseras och bedrivs och det borde rimligtvis vara en självklarhet att även följa upp och vidareutveckla arbetet. Skolverkets kartläggning tyder på att det framför allt är större kommuner som mer eller mindre systematiskt följer upp och utvärderar det egna arbetet, men framhåller att detta även är betydelsefullt för mindre kommuner. Det är också viktigt att allvarigt fundera kring var i den kommunala organisationen som ansvaret för kvalitetssäkringen ska placeras.

Ungdomsstyrelsen vill uppmärksamma några aspekter som är viktiga att beakta vid lokal uppföljning och utvärdering av insatser och verksamheter som erbjuds unga som varken arbetar eller studerar.

Lokala förutsättningar

Jämförelser är bra. Att utbyta erfarenheter om vad som fungerar bra och vad som fungerar mindre bra är ett effektivt sätt att utveckla verksamheter. Det finns dock inga garantier för att utfallet blir detsamma i en annan kommun eller i en annan del av samma kommun. Man måste alltid göra en noggrann bedömning av hur generaliserbara resultaten i en verksamhet är. Hur ser förutsättningarna ut lokalt för att ”kopiera” den till synes framgångsrika verksamheten? Hur ser personalstyrkan ut, har de motsvarande bakgrund och kompetens? Vilken betydelse kan det ha? Hur ser den tänkta målgruppen ut – ålder, bakgrund, hemförhållanden? Hur ser den lokala eller regionala arbetsmarknaden ut? Vilka möjligheter att studera har den tänkta målgruppen? Hur har den aktuella verksamheten finansierats? Är det ett projekt med kortsiktig

³ Joakim Tranquist, utvärderare med mångårig erfarenhet av utvärdering i offentlig sektor – seminarium på Ungdomsstyrelsen 11 januari 2012.

finansiering eller är den implementerad i den ordinarie verksamheten med långsiktig finansiering? Detta är exempel på aspekter som bör uppmärksammas och noga övervägas.

Ungdomsstyrelsen har lyft behovet av att verksamheter och projekt använder ett gemensamt bedömningsinstrument som möjliggör jämförelser mellan olika typer av verksamheter (Ungdomsstyrelsen 2009b). Detta är en förutsättning för att göra distinkta jämförelser av effekter och resultat. Ett verktyg av denna typ har också en samordnande funktion som underlättar överblicken av vilka insatser och verksamheter som bedrivs i kommunen vid ett givet tillfälle, hur många och vilka deltagare som finns i dem etcetera. Verktöget bör främst tillgodose den egna kommunens behov av kunskap och i andra hand möjliggöra jämförelser mellan olika kommuner. Jämförelser mellan olika kommuner ställer höga krav på standardiserade data på nationell nivå, vilket i sin tur kan innebära eftersläpningar på flera år.

Det förefaller vara ganska vanligt att tillämpa så kallade in- och utskrivningsformulär i verksamheter och det framhålls som ett verktyg för kvalitetssäkring. Även om intentionen är god ger detta förfaringsätt begränsad kunskap om verksamhetens effekt. Dessa formulär måste kunna kvantifieras och göras tillgängliga för en jämförande analys. Detta innebär att formulärens måste vara standardiserade. Kommunerna ska på ett enkelt sätt kunna överblicka och samordna sina insatser och själva föra in relevanta uppgifter om verksamheter och deltagare. Ett sätt att hantera detta kan vara ett webbaserat verktyg där deltagare och personal själva för in uppgifter enligt en standardiserad mall.

Det bör också vara möjligt att lagra dokument om insatsen. Det kan handla om projektplaner, uppföljningar, utvärderingar, analyser och andra dokument som är relevanta för kommunen och de enskilda insatserna och verksamheterna. En knäckfråga är dock hur man säkerställer att deltagarnas integritet inte äventyras. Ungdomsstyrelsen ser gärna att regeringen tar initiativ till ett utvecklingsarbete utifrån dessa förutsättningar.

Regelverk

Ungdomsstyrelsen har inte gjort någon särskild kartläggning av aktuella regelverk men det har under arbetets gång ändå framkommit att det finns strukturella svårigheter att dels fullfölja det kommunala informationsansvaret, dels kvalitetssäkra de insatser och verksamheter som erbjuds unga (jfr Skolverket 2011, Ungdomsstyrelsen 2009b). Ungdomsstyrelsen anser att det finns behov av att genomföra ytterligare insatser för att identifiera befintliga regelverk som försvårar uppföljningen av unga som varken arbetar eller studerar eller som försvårar samverkan mellan myndigheter och andra aktörer.

Vägledning för kommuner

De är önskvärdt med tydligare riktlinjer och rekommendationer om hur kommunerna kan och bör ta sig an det informationsansvar som de har enligt skollagen. Dessa kan utarbetas på samma sätt som de *allmänna råd*⁴ som Skolverket tagit fram på andra områden.

Kommunerna har även behov av en grundlig vägledning utifrån kommunala förutsättningar och möjligheter. Till skillnad mot förslaget om allmänna råd ovan som ska tydliggöra det kommunala informationsansvaret, *vad* skollagen förordar och hur långt hemkommunens ansvar sträcker sig, ska vägledningen ta sin utgångspunkt i *hur* hemkommunen kan arbeta med informationsansvaret och kvalitetssäkring av insatser.

---

⁴ Skolverkets allmänna råd är rekommendationer till stöd för hur författningar på skolans område kan tillämpas.

7 Referenser

- Hemström, M. & Martinsson, S. (2002). *Att följa upp och utvärdera arbetsmarknadspolitiska program*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.
- Forslund, A. & Vikström, J. (2011). *Arbetsmarknadspolitikens effekter på sysselsättning och arbetslöshet – en översikt*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.
- Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2010). *Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Ungdomsstyrelsen*.
- Regeringens proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*. Utbildningsdepartementet.
- Riksrevisionen (2010). *Arbetspraktik*. RiR 2010:5. Stockholm: Riksrevisionen.
- SFS 2010:800 Skollagen.
- Skolverket (2006). *Redovisning av uppdrag om Information om icke skolpliktiga ungdomar – det kommunala uppföljningsansvaret*.
- Skolverket (2011). *Vad gör kommunerna för ungdomar som inte går i gymnasieskolan?*
- SOU 2002:120 *Åtta vägar till kunskap – en ny struktur för gymnasieskolan*. Gymnasiekommittén 2000. Utbildningsdepartementet.
- SOU 2003:92 *Unga utanför*. Fritzes.
- Temagruppen unga i arbetslivet (2010). *Unga som är utanför arbetsmarknaden. En socioekonomisk diskussion*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Temagruppen unga i arbetslivet (2011). *Unga som varken arbetar eller studerar – hur många är de och vad gör de?* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Temagruppen unga i arbetslivet (2012a). *Utvärdering av arbetsmarknadsprojekt för unga*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen (publiceras våren 2012).
- Temagruppen unga i arbetslivet (2012b). *Temporära organisationer för permanenta problem. Om implementering av samverkansprojekt för unga vuxna som står långt från arbetsmarknaden*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen (publiceras våren 2012).
- Ungdomsstyrelsen (2007). *Fokus 07 – En analys av ungas hälsa och utsatthet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2009a). *Fokus 09 – Metoder för att bryta ungas utanförskap – exempel från Europa*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2009b). *Vägarna in – Arbetet med unga i kommuner med lokala utvecklingsavtal*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2011a). *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Ungdomsstyrelsen (2011b). *Ung idag – En beskrivning av ungdomars villkor*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Bilaga: Att kvalitetssäkra insatser

Vilka aspekter kan då vara viktiga att tänka på när man följer upp verksamheter? Det börjar redan i *planeringsfasen*, då man skapar förutsättningarna för att det kommande *uppföljnings- och utvärderingsarbetet*. Har man gjort det man satte upp att man skulle göra (uppföljning) och har insatsen fått den önskade effekten (utvärdering). Avslutningsvis vill man dra lärdomar av utfallet i utvärderingen genom att *implementera* den nyvunna kunskapen i den ordinarie verksamheten.⁵

Planera projekt

Hur ”riggas” ett projekt, en satsning eller en verksamhet så att förutsättningarna att följa upp, men framför allt att utvärdera, blir så gynnsamma som möjligt? En grundläggande princip är att göra en tillförlitlig dokumentation av alla relevanta aspekter av verksamheten. Det handlar om att sammanställa fakta om allt som sker såväl i planeringsstadiet, innan verksamheten startar, som under själva genomförandet, när. Denna dokumentation bör göras av den som är ansvarig för och arbetar aktivt med verksamheten bedrivs projektet, det vill säga projektledaren.

Tänk på att tidigt skapa rutiner för hur den fortsatta dokumentationen, uppföljningen och utvärderingen ska gå till. Utan ordentlig och tillförlitlig dokumentation är det i efterhand svårt att försöka koppla eventuella effekter till specifika aspekter i verksamheten. De metoder som används ska dokumenteras: vem som utför, för vem, antal timmar, hur man följer individens utveckling etcetera. Den som beviljar projektmedel bör lägga stor vikt vid hur projektet ska följas upp och utvärderas. Därför är en utförlig projektbeskrivning central. Det bör också framgå vad uppföljningen och utvärderingen ska inkludera, när de ska göras och när de ska vara färdiga. I många kommuner erbjuds flera verksamheter parallellt och för att det ska vara möjligt att jämföra olika verksamheter är det bra om det finns en mall för hur detta ska gå till.

Vid en given tidpunkt sammanställs all tillgänglig dokumentation. Det kan vara vid projektens slut eller i någon form av ”halvtid” för att få en uppfattning om i vilken ”riktning” projektet går. Håller budget, hur upplever deltagarna verksamheten och har innehållet den inriktning som avsetts, har deltagare lämnat verksamheten och gått vidare till arbete, praktik eller studier? Bör projektet revideras utifrån nya förutsättningar? Att samtliga deltagare har fått ett arbete eller börjat studera efter att ha deltagit i verksamheten betyder inte nödvändigtvis att insatsen varit effektiv. Det är skillnad mellan *att* något har inträffat och *orsaken till* att det gjorde det.

Uppföljning och utvärdering

Ofta görs ingen skillnad mellan begreppen uppföljning och utvärdering. De används synonymt med varandra. Man säger utvärdering när det egentligen handlar om uppföljning och vice versa. Vad är då skillnaden mellan begreppen uppföljning och utvärdering? Låt oss säga att vi har ett projekt som närmar sig sitt slut. Vi vill veta om vi gjort det vi sa att vi skulle göra i projektet. Vi samlar in uppgifter om till exempel deltagarna, innehållet, budgetamar och andra komponenter i projektet och gör en samlad bedömning av huruvida vi följt projektplanen. Här är det frågan om uppföljning – vi följer upp projektet. Om vi däremot är intresserade av att få veta om projektet har fått avsedd effekt, då måste vi göra en utvärdering. Detta innebär att vi måste titta på vad som hänt ”utanför” själva projektet – vi värderar utfallet.

---

⁵ Bilagan bygger till stora delar på slutsatser som presenterats av IFAU i rapporten *Att följa upp och utvärdera arbetsmarknadspolitiska program* (Hemström & Martinsson 2002) samt av Temagruppen unga i arbetslivet i rapporten *Temporära organisationer för permanenta problem. Om implementering av samverkansprojekt för unga vuxna som står långt från arbetsmarknaden* (2012b).

Utvärdering är mycket svårare än uppföljning. Uppföljning är i mångt och mycket ett administrativt arbete medan utvärdering är en renodlad analys. Vi måste försöka förstå om en synbar eller upplevd förändring eller utveckling beror på vårt projekt, vår insats, eller om den skulle kunna bero på andra faktorer. Kanske hade en positiv eller negativ utveckling skett ändå, utan projektet. Det kan ju vara så att projektet rent av har haft motsatt effekt och bromsat en positiv utveckling för deltagarna.

Även om det är effekten som är i fokus, det vill säga om verksamheten leder till det mål vi initialt har satt upp, finns det ofta anledning att titta närmare på andra faser i arbetet. Ibland talas det om fyra så kallade utvärderingsnivåer (Temagrupperna unga i arbetslivet 2012b). En insats kan värderas i olika skeenden beroende på vilka underlag som efterfrågas. Kan en upplevd effekt betraktas som *en följd av insatsen*? Utvärderingar behöver inte enbart handla om resultat och effekter i utfallet efter projektavslut. Även andra faser i processen kan behöva tittas närmare på. Men faktum kvarstår att i slutändan är det effekten av den insats som erbjuds som för många är särskilt relevant.

Implementering

Implementering handlar om att omsätta ny kunskap i den löpande verksamheten. Hur tas resultaten av uppföljning och utvärdering om hand och hur omsätts dessa i den löpande verksamheten? Det hjälper inte hur bra ett projekt anses vara om det inte finns några som kan, vill och är beredda att ta till sig erfarenheterna från projektet och använda dem i nya sammanhang. Temagrupperna unga i arbetslivet har presenterat en rapport (2012b) där forskarna Jensen och Trädgårdh har studerat försök att implementera ny kunskap i samverkansprojekt⁶ som avser att få unga som av olika skäl hamnat i ett utanförskap att åter etableras i samhället genom studier eller arbete.

Jensen och Trädgårdh lyfter fram fördelarna med försöksverksamheter i projektform men höjer samtidigt ett ”varnande finger”. På samma sätt som bilar drivs med drivmedel, ”drivs” projekt med projektmedel. När tanken i bilen är tom stannar bilen och på samma sätt tenderar verksamheten att stanna eller åtminstone kraftigt bromsa in den dag projektmedlen är slut om inte nya resurser tillförs. Det är alltså inte erfarenheterna i sig som skapar förutsättningar för implementering, hur goda erfarenheterna än är, utan *villkoren* i organisationen spelar en större roll för projektverksamhetens fortlevnad. Detta visar på vikten av att redan tidigt i planeringsarbetet, vare sig det är ett projekt eller inte, ta sig en rejäl funderare på hur de långsiktiga förutsättningarna ser ut.

Jensen och Trädgårdh kunde konstatera att många av de projekt de studerade förutsatte en personlig förankring av utvärderingsresultaten, att berörda personer i projekten själva förde resultaten vidare och sedan själva arbetade utifrån dessa nya lärdomar i sina ordinarie tjänster. Erfarenheterna och den nyvunna kunskapen blir därmed personbunden. Ett sätt att öka chansen att erfarenheterna lever vidare är att utarbeta en manual som kan spridas till berörda utanför projektet. Det finns också en förställning om att det nya arbetssättet skulle kunna bli föremål för en diskussion om *evidens* i linje med de tankegångar som är tämligen utbredda inom socialt arbete. Ett arbetssätt som bygger på en väl genomförd utvärdering, är evidensbaserad och kan antas ha en större överlevnadspotential än arbetssätt som inte föregåtts av någon utvärdering.

---

⁶ Sju projekt som bedrevs mellan 2008 och 2011 med finansiering från Europeiska socialfonden.

© Ungdomsstyrelsen 2012

projektledare **Rikard Ambumsgård**

språkgranskning **Ingrid Bohlin**

omslag **Christián Serrano**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.ungdomsstyrelsen.se**

e-post **info@ungdomsstyrelsen.se**

tfn **08-566 219 00**, fax **08-566 219 98**

UNGDOMSSTYRELSEN

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor.
Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se